

ZAJEDNIČKE OSOBINE ADR METODA – *Autonomija stranaka.*

- ADR metode zasnivaju se na autonomiji stranaka.
- Na strankama je da odluče da li će se obratiti državnom sudu za rešavanje svoga spora, ili će optirati neku od privatnih tehnika.
- Ukoliko optiraju ADR, učinjeni izbor nije konačan: stranke se uvek mogu vratiti na put državnog sudstva.
- Ukoliko se opredele za neku od alternativnih tehnika, one mogu odabrati obaveznu, adjudikativnu (tehniku koja se okončava obaveznom odlukom trećeg neutralnog lica - arbitra), ili neku od neobaveznih, neadjudikativnih tehnika (pregovori, medijacija), dakle, onu koja se ne okončava pravosnažnim i izvršnim odlukama.

- Dalje, na strankama je da odrede pravila procedure koja će se primenjivati u postupku rešavanja sukoba (tzv. procesna autonomija volje).
- Najzad, osim povodom arbitraža, na strankama je da odluče i da li će ispoštovati akt kojim je konflikt razrešen.
- Ovo se može smatrati i nedostatkom ADR, ali stranke, po pravilu, poštuju postignuti dogovor u meri da se njegovo poštovanje može smatrati pravilom.

Fleksibilnost

- Fleksibilnost se ogleda u procesnoj autonomiji volje: stranke nemaju nikakvih ograničenja, osim svoje mašte, da formulišu metode i procedure rešavanja sporova.
- Tako se one mogu služiti i veoma bizarnim i visoko sofisticiranim tehnikama – od bacanja novčića, pa do upotreba nekog od Pravilnika ICC.
- Najzad, za razliku od sudije ili arbitra, koji su, po načelu dispozitivnosti, vezani za tužbeni zahtev i moraju odlučiti u njegovim okvirima, tako što će ga usvojiti, delimično usvojiti, ili odbiti, ishodi ADR metoda nisu zakonom određeni.
- ADR se česlo naziva nepravnim procesom, i može se okončati kombinacijom svih mogućih materijalnih i nematerijalnih koristi stranaka, povezivanjem različitih poslovnih odnosa, ili novim ugovorom koji će transformisali postojeći poslovni odnos u sasvim drugi i sl.

Neutralnost

- Kao opštu i esencijalnu karakteristiku ADR metoda pojedini autori pominju i neutralnost.
- Ovo se, naravno, odnosi samo na one metode koji se karakterišu učešćem trećih lica, posrednika, miritelja i sl.
- U svakom slučaju, svako od njih je u odnosu na spor autsajder, neutralan je.
- Pravo na njegov izbor, individualizaciju, pripada sukobljenima, a to otvara dodatna pravna pitanja: pitanje njihovog statusa, imenovanja, određivanja mandata, zadatka, te njihove odgovornosti prema licima u sukobu.

Fokusiranost na interese

- Kao što smo već videli, iza svakog sukoba između ljudi nalaze se njihovi različiti interesi.
- Primarni zadatak i cilj ADR metoda je da traga za zadovoljenjem tih interesa, a ne da se kreće u svetu prava.
- Uprkos činjenice da postoji uzajamni uticaj između prava i interesa pojedinaca, težište koje ADR stavlja na interese omogućava postizanje obostrano korisnih rezultata, tj. dozvoljava razmatranje i povezivanje i pitanja koja nisu, s čisto sudskog aspekta, u pravnom smislu deo konflikta.
- Tim povezivanjem spornog pitanja, iza koga stoje interesi stranaka, s njihovim drugim interesima dolazi se do lakšeg izlaska iz začaranog kruga sukoba.

Angažovanje menadžerskih veština

- Kako je u poslovnom svetu ekonomski interes primaran, to njegovo zadovoljenje zahteva menadžerski pristup sporu.
- Zbog toga se, prilikom rešavanja sporova, moraju uzeti u obzir i strateški stavovi nosilaca biznisa, njihov pogled na budućnost, prioritete, pa i pogled na buduću saradnju sadašnjih protivnika.
- Idealni izlazni ishod glasi: okončati spor novom poslovnom transakcijom.

Poverljivost

- Pošto su ADR metodi oblici privatne pravde, a ne javne, stranke imaju veću kontrolu nad poverljivošću, tajnošću podataka o sukobu.
- Sudski postupak ima element javnosti, već arbitraža ga nema, a istu osobinu dele i druge ADR metode.
- Tajnost im je zajednička karakteristika.

Ekonomičnost

- Kao poslednju, ali ne najmanje važnu, osobinu ADR a navodimo njenu ekonomičnost.
- Uštede ovih metoda vidljive su u mnogim domenima: direktne novčane uštede troškova samog postupka (jeftiniji je od sudskog), ušteda vremena (brži je od sudskog), kao i mnoge indirektnu uštede:
  - ušteda vremena i energije menadžmenta i korporacije,
  - smanjenje štete za poslovne odnose u celini,
  - uštede koje stoje iza otvaranja budućih poslovnih perspektiva i sl.

SINDROM SILE – PRAVO JEDNOGA

- Svaki konflikt se može okončati silom, nesporno je.
- Ovo važi i za pojedinačne i za kolektivne sukobe, pa i za sukobe među državama.
- U ovom smislu i sila se može smatrati izvorom, tvorcem prava, i to unilateralnog, prava jednoga, onoga koje jedinka nameće drugome (drugima), posle sopstvene „pobede“.
- Načelno, upotreba sile može se kretati u okvirima zakona, ali češće je van njega.
- I zakonita i nezakonita sila mogu s istom efikasnošću rešiti sukob.
- Međutim, razlika između njih je u pravnim posledicama koje se javljaju posle njihove primene.

- Zakonska upotreba sile (njena upotreba uz pridržavanje unapred zakonom zadatih uslova) ima osnov u normama i javnog i privatnog prava, što znači da radnja njene upotrebe nije protivpravna, te se druga strana (ona protivu koje je sila primenjena) ne može obratiti državi tražeći njenu zaštitu zbog toga što je neko drugi uzeo pravdu u svoje ruke (tzv. *privatna pravda*).
- Ko u ostvarivanju privatne pravde načini drugome štetu, ali krećući se u okviru zakonskih uslova i bez prekoračenja mere, nije je dužan naknaditi.
- Tek prekoračenje zakonskih ograničenja (na primer, prekoračenje nužne odbrane) vodi otvaranju pitanja odgovornosti onoga koji je prekoračio svoja zakonska ovlašćenja.

- S druge strane, nezakonita upotreba sile je protivpravna i vodi pravu na naknadu štete oštećenog, u najmanju ruku.
- Znači, korišćenje sile van zakonskih okvira otvara pitanje i krivične i građanske odgovornosti štetnika i organizatora dela (što nema uticaj na efikasnost ovog metoda rešavanja sukoba).

Prednosti i nedostaci upotrebe sile

- Koje su osobine sile kao metoda rešavanja konflikta?
- Upotreba sile, s jedne strane, predstavlja izraz samosvesti, samoinicijative i želje za kontrolom i upravljanjem sukobom od strane (bar) jedne od strana u njemu, što se sve može smatrati izrazom ljudske inicijativnosti, proaktivnosti.
- Druga pozitivna karakteristika sile je njena efikasnost. Efekat njene upotrebe svodi se na pobedu jedne od dve strane u sukobu.
- Neposredna posledica pobjede je rešavanje konflikta. Njega više nema, ali ostaje pitanje latentnog opstanka sukoba.

- Ali, zbog svojih negativnih osobina, sila predstavlja (smatra se u svim naučnim oblastima, ne samo u etici) najgori i najprimitivniji način rešavanja životnih sukoba i pravnih sporova. Zbog čega je to tako?
- Prvo, njena upotreba i količina zavisi samo od odluke i skrupuloznosti samog silnika koji, nažalost, dela u sopstvenoj stvari (idući time protiv razumne prave maksime *nemo iudex in res sua – ne biti sudija u sopstvenoj stvari*), kao lično zainteresovan, emotivno angažovan, što mu oduzima svaku neutralnost i objektivnost.

- S druge strane, subjektivna nasilnost sile i sama po sebi je njen veliki nedostatak. Tu osobinu subjektivne nasilnosti nema država, bar po definiciji, kada koristi svoj monopol sile u cilju rešavanja unutrašnjih sukoba.
- Nasilnost države je zasnovana na nekom pravnom osnovu (presuda, zakon, rešenje), te je time objektivna i trezvena.
- Upotreba sile je, opet po definiciji i u najvećem broju slučajeva, skupa, te atakuje na oskudnost novčanih resursa, preterano opterećuje budžete. Ovde se, naravno, najmanje misli na upotrebu sile od strane pojedinaca u odnosu na drugog, već se pre svega misli na silu kao način rešavanja širih društvenih konflikata, sukoba između država, na primer.

- Dalji nedostatak sile leži u činjenici da spoljni svet, posle njene primene, može saznati samo ko je pobednik, ali ne i na osnovu kojih je supstancijalnih principa on pobedio (istina, moguć je zaključak da je taj princip upravo efikasnost sile).
- Nemogućnost identifikacije principa koji mogu poslužiti kao model budućeg ponašanja, i time trasirati put ka izbegavanju budućih sukoba, dovodi u pitanje društvenu korisnost njene upotrebe.

- Najzad, njen sledeći nedostatak ogleda se u nestabilnosti posledice, nedostatku trajnog rešenja, dakle u nedostatku konačnosti, definitivnosti. Naime, pobeda silnijeg, jačeg, samo trenutno zatvara knjigu. Mir traje do promene odnosa snaga, uz istovremeno stvaranje mitova i legendi, koji indukuju animozitet i pogoduju iniciranju novih sukoba.
- Sila ne stvara nikakav sistem, a trajanje mira, često, zavisi od jednog pitanja: koliko je vremena potrebno pobeđenom da se oporavi do nivoa retorzije?
- Zbog svega rečenog, najpoželjnije bi bilo silu, kao metod rešavanja konflikata, videti u nekom istorijskom muzeju kao eksponat, relikv prošliosti, istorije.

Zakonita upotreba sile u privatnopravnim odnosima

- Dosad rečeno ne znači da se samo države, ili međunarodne organizacije, okreću sili kao sredstvu rešavanja konflikata – to čine i pojedinci, naročito ukoliko se osećaju moćnijim, ili fizički superiornijim od svog protivnika.
- Ali, svaka upotreba sile, pa makar i ona koja je u zakonskim okvirima, ostavlja gorak ukus u ustima.
- Silom se, u okviru privatnopravnog odnosa, ne može ostvariti konstitutivna i deklarativna zaštita (nastanak, prestanak ili izmena prava i obaveza i utvrđivanje postojanja ili nepostojanja nekog prava ili pravnog odnosa), ali se može iznuditi nečija radnja, što predstavlja paralelu sudskoj kondemnatornoj zaštiti.
- S druge strane, pravni sistemi u okviru privatnog prava, uočavajući nedostatke i opasnosti od primene sile (neodukovan i nekvalifikovan primenjivač, njegov subjektivizam i lična zainteresovanost, očekivani rizik njenog prekoračenja), dozvoljavaju samo taksativno navedene vidove njene upotrebe, izuzetno i pod određenim uslovima.

- Tako su, s aspekta privatnog prava, najpoznatiji pravni vidovi *samozaštite* pojedinaca (legitimne upotrebe sile, privatne pravde): 1. *samopomoć*, 2. *nužna odbrana* i 3. *krajnja nužda*.
- Ovi oblici samozaštite se smeju preduzeti samo ukoliko su ispunjeni određeni rigidni opšti uslovi njihove primene (važe za sva tri vida samozaštite).
- Pod opštim uslovima samozaštite podrazumevaju se uslovi njene dopuštenosti, i to:
  - 1. da se njome štiti realno, postojeće likvidno pravo,
  - 2. da se nalazite u situaciji koja isključuje mogućnost blagovremene, adekvatne i efikasne sudske zaštite,
  - 3. da je vaša radnja primerena situaciji i napadu i
  - 4. da postoji srazmera između vrednosti vašeg inicijalno ugroženog dobra i dobra na koje vi atakujete da bi svoje zaštitili.

- Svaka primena sile van zadatih uslova predstavlja povredu prava na koju država reaguje.
- Međutim, ukoliko se sila primenjuje u okviru zakonskih uslova, nasilan odgovor na nju je protivpravan – protiv akata samozaštite, protiv privatne pravde, odbrana nije zakonita.
- Da zaključimo: bez obzira na visok stepen njene efikasnosti, upotreba sile je najprimitivniji i društveno najneprihvatljiviji način rešavanja sukoba.
- Jedino načelo koje upotreba sile može realizovati je načelo efikasnosti nje same, sto dugoročno ne pogoduje miru kome svet prirodno teži.

SINDROM KOMPROMISA - PRAVO DVOJICE

- Na najopštijem nivou, pod *sindromom kompromisa (pravom dvojice)* podrazumevamo sva ona rešenja sukoba (sporova) do kojih, na bazi *pregovora, bilateralnih ili multilateralnih*, dođu lica koja su u konfliktu, i to sama, ili uz pomoc nekog trećeg, ukoliko i kada im je ona neophodna.
- Pregovaranje sukobljenih predstavlja opštu karakteristiku, komponentu svih vidova rešavanja sukoba koji u prihvaćenoj, inicijalnoj klasifikaciji potpadaju pod pojam “sindrom kompromisa”, dok se razlike mogu naći u eventualnom postojanju ili nepostojanju posrednika, u osobinama posrednika i njegovoj ulozi i funkciji. Zbog toga se razlikuju:

- *Direktni pregovori* kao pregovori u kojima učestvuju sukobljene strane same i one same dolaze do rešenja svog spora.
- *Posredni pregovori* u kojima neko treće lice pomaže i daje podršku u pregovorima strankama koje se spore. Taj treći, najčešće, neće biti učesnik konačnog dogovora (to će biti opet samo strane same), ali će on na izvestan način pomoći strankama da dođu do dogovora. Načini njegove participacije dalje utiču na podelu posrednih pregovora na podvrste.

Direktni pregovori – pojam i vrste

- *Fischer* i *Ury*, započinju predgovor svojoj čuvenoj knjizi „*Getting to Yes*“ („*Postizanje dogovora*“) jednostavnom konstatacijom da smo svi mi, voleli to ili ne, pregovarači, jer su pregovori osnovno sredstvo kojim se nešto dobija od drugoga, kojim se postiže neki dogovor, bez obzira na to da li su nam interesi zajednički, ili se međusobno sukobljavaju.
- Pregovore, za pedagoške potrebe, možemo definisati kao svaki oblik *komunikacije*, pa i neverbalne, usmeren na *usklajivanje interesa*, tj. postizanje dogovora o nekom spornom pitanju.
- Bitni elementi pojma su:
  - 1. *komunikacija* i
  - 2. *odlučivanje*.

- Oba ova esencijalna elementa prisutna su u svim pojavnim oblicima pregovora.
- Međutim, zbog različitog stepena prisutnosti i važnosti prava pri pregovaranju, za pravnike je posebno značajna distinkcija na:
  - Pregovore koji se vode zarad okončavanja već nastalog spora, a koji se sami okončavaju poravnanjem (tzv. *pregovori o sporu*, ili *dispute negotiation*);
  - Pregovore koji se vode zarad zaključenja novih poslovnih odnosa i koji se okončavaju trgovačkim ugovorom (tzv. *poslovni pregovori* ili *rule-making, deal-making negotiation*) i
  - Pregovore koji se vode zarad okončavanja već nastalog spora, ali koji se sami ne okončavaju poravnanjem, već prerastaju u novi poslovni odnos. Ovi poslednji predstavljaju kombinaciju prethodnih i vode dugoročnim poslovnim odnosima.
- Iako nema pregovora potpuno nezavisnog od prava, stepen involviranosti pravnih normi je različit u navedenim tipovima pregovora – u prvoj grupi je toliki da se za nju može reći da pregovarači pregovaraju u senci prava.

- Strane u sukobu najčešće pristupaju pregovorima potpuno dobrovoljno, na bazi sopstvene volje, dakle, nisu upućene na njih nikakvim opštim pravim aktom, niti odlukom ma kojeg oficijelnog organa.
- Međutim, ponekad ih pravni sistem može naterati, uputiti da pokušaju da iznađu rešenje, i tada već ne možemo govoriti o apsolutnom načelu dobrovoljnosti i privatnosti.
- Isto važi i za njihovo okončanje – i ono zavisi samo od slobodne volje pregovarača.

Strategije pregovaranja

- U sociološkoj i psihološkoj književnosti su identifikovana četiri najčešća *modela strategija* koje se mogu upotrebiti u razgovorima, a u cilju postizanja dogovora:
- 1. **Strategija rešavanja problema** koja obuhvata aktivno traženje formule za uskladjivanje aspiracija dve sučeljene strane. Te formule se mogu sastojati:
  - a) u uvećanju kolača (pronalaženju načina da se uvećaju sredstva koja su bila insuficientna),
  - b) u smanjivanju gubitaka (strana koja dobija ono što želi smanjuje gubitke strani koja čini ustupak),
  - c) ili u nadoknadi (nagrađivanje strane koja čini ustupke),
  - d) u uzajamnom davanju (formula „ja tebi, ti meni“, pri čemu svaka strana čini ustupke u, za nju, manje bitnim stavkama pregovora),
  - e) u premoščavanju (sastoji se u smišljanju novih opcija koje mogu zadovoljiti glavne ciljeve stranaka).
- Ova aktivna strategija je delotvornija ako je primenjuju u obe sukobljene osobe, kao tzv. zajednički poduhvat nego kada se primenjuje kao individualna aktivnost jedne osobe.
- Nedostatak uzajamnog poverenja, nažalost, često sprečava delovanje u formi zajedničke akcije, poduhvata.

2. Strategija nametanja

- Obuhvata aktivnosti jedne strane u sukobu čiji je cilj usmeren ka ubeđivanju druge da prihvati predlog proaktivne strane.
- Dakle, intencija ove strategije je uspostavljanje dominacije jedne strane, a to se postiže raznim taktikama, kao što je taktika ucenjivanja (napustiću pregovore), taktika pritisaka (postavljanje maksimalističkih zahteva), vremenska taktika (dokazivanje da je protivnička stranka u vremenskom tesnacu) itd.
- Ukoliko strategiju nametanja koriste obe strane simultano, pregovori se mogu naći u škripcu zbog uzajamne krutosti.

3. Strategija popuštanja

- Obuhvata smanjenje suštinskih aspiracija i vrednosti kojima se teži, ali i spoljnih, otvorenih zahteva koji se verbalno postavljaju.
- Optimalni nivo popuštanja obeležen je granicom integrativnog potencijala strana u sukobu (popuštam dok to za mene ima smisla).

4. Strategija neaktivnosti

- Ona se svodi na pasivno ponašanje u pregovorima, ne bi li se kupilo vreme, smanjile tenzije, stvari sazrele i dobile pravu dimenziju.
- Iako vreme čini čuda, opasnost je u tome što ova strategija može rezultirati prekidom pregovora ukoliko se druga strana obeshrabri i odustane od njih.

Ishodi pregovora

- Uspešni direktni pregovori mogu imati dva ishoda, dva rezultata: oni mogu dovesti ili do **usaglašavanja o konfliktu** (*kompromis, distributivna pogodba*), ili do njegovog **razrešavanja** (*integrativna pogodba*).
- *Usaglašavanje o konfliktu (distributivna pogodba)* podrazumeva promenu koja se odigrava samo na nivou ponašanja učesnika sukoba: uzajamno popuštanje osoba koje se spore o spornim pitanjima, što zapravo znači *kompromis*. Time sukobljeni dolaze do distributivne pogodbe: oni konačnu količinu koristi (inicijalni kolač), dele tako da je dobitak jedne strane u sporu gubitak za drugu, i obrnuto, ali oni na takvu distribuciju pristaju.

- Distributivna pogodba, kompromis, ne stvara nove vrednosti, ne vodi uvećanju kolača, već samo postojeći distribuira na bazi novog sporazuma sukobljenih strana.
- Iako većinom sukoba može da se upravlja tako što će se oni voditi ka integrativnim pogodbama, postoji jedan broj sukoba u kojima je nemoguće stvoriti dodatnu vrednost, uvećati kolač, zbog postojanja integrativnih limita.
- Za njih je kompromis jedini izlaz.

- *Razrešenje konflikta (integrativna pogodba)* podrazumeva, takođe, promenu na nivou ponašanja, ali i promenu razumevanja suštine situacije učesnika konflikta, što je zapravo - *integrativno rešenje*.
- Za razliku od podele postojećeg kolača, integrativna pogodba predstavlja stvaranje novih, dodatnih vrednosti i, time, uvećanje kolača.
- Naravno, i posle uvećanja kolača, sledi njegova podela, ali je ona daleko lakša.
- Do uvećanju kolača često se dolazi upravo insistiranjem na razlikama u preferencijama ili vrednostima sukobljenih strana kojoj je neka vrednost manjeg značaja daje koncesiju drugoj, uz recipročno ponašanje druge.
- Do promene shvatanja sukobljenih, najčešće, dolazi tako što se sukob, koji je jedinstven problem za koji stranke ne vide rešenje: demontira na manje celine, parcijalne probleme koji za stranke imaju različitu vrednost, ili povezuje sa drugim poslovnim odnosima i interesima, da bi se vizura proširila.

Pravni ishodi direktnih pregovora

- S pravnog aspekta, *ishod* najvećeg broja uspešnih direktnih pregovora je *ugovor o poravnanju*. Ono se može pojaviti u dva pojavna oblika: 1. *sudsko (procesno)*, i 2. *vansudsko (materijalno)* poravnanje.
- Već na prvi pogled je jasno da je za pravo i pravnike irelevantan psihološki stav, odnos, učesnika konflikta prema njegovom rešenju.
- Ono što je pravno relevantno su sami akti (pismena) u kojima se rešenje sadrži, tj. spor okončava.

Poravnanje

- S pravnog aspekta, poravnanjem se okončava sukob (spor) na bazi pregovora i postignutog sporazuma koji sadrži uzajamne ustupke.
- Po većinskom stavu, poravnanje je, po svojoj pravnoj prirodi, dvostrano obavezujući ugovor zaključen sa dojučerašnjim protivnikom.
- Ovaj ugovor mogu zaključiti: lica koja su poslovno sposobna i lica koja imaju materijalno-pravno ovlašćenje za raspolaganje pravom koje je predmet poravnanja, dakle, lica koja se strane inicijalnog odnosa koji je kulminirao konfliktom, iz čega vuku i ovlašćenja da odlučuju o sudbini tog konfliktnog odnosa.

- Kako do otpočinjanja pregovaranja i poravnanja može doći pre utuženja, dakle *preventivno*, pre jednostranog iniciranja i otpočinjanja sudskog postupka, ili nakon toga, *kumulativno* s parnicom, za vreme njenog toka, ciljevi i pravne posledice okončanja pregovora poravnanjem su, unekoliko, različiti.
- Oni pregovori koji otpočinju *pre utuženja* imaju za cilj i za posledicu (ukoliko uspeju) prevenciju, sprečavanje parničenja i ugovorno rešavanje nastalog konflikta, redizajniranjem (modifikacijom) postojećeg odnosa koje se postiže tzv. *vansudskim poravnanjem*.
- Ugovor o vansudskom poravnanju ima (samo) parničnu sudsku pravnu zaštitu koju ima i svaki drugi materijalnopravni ugovor, dakle, nema nikakva jača, izvršna dejstva, nema zaštitu u izvršnom postupku.

- Međutim, ugovor o vansudskom poravnanju može se zaključiti i za vreme trajanja sudskog postupka, parnice.
- I tada on ima samo materijalnopravno (ne i procesnopravno) dejstvo.
- Naime, kako njegovim zaključenjem tužilac preuzima na sebe samo obavezu da povuče tužbu (i da time okonča sudski postupak), ukoliko on to ne učini, tuženom stoji na raspolaganju samo materijalnopravni prigovor u kome on tvrdi da je stanje odnosa i prava onakvo kakvo je uspostavljeno poravnanjem, a ne onakvo kakvo je bilo pre njegovog zaključenja.
- Sud ovaj prigovor ceni kao i svaki drugi materijalni prigovor, što znači da njegovo usvajanje ne vodi odbacivanju tužbe (što je pravna posledica usvajanja procesnih prigovora), već odbijanju tužbenog zahteva.

- S druge strane, pregovorima koji otpočinju *nakon utuženja*, a okončavaju se *sudskim poravnanjem*, osim redizajniranja odnosa, postiže se još jedan cilj i neposredna pravna posledica – izuzima se predmet iz nadležnosti suda i konstitutivno se gasi parnica i okončava sudski postupak.

- Najzad, kao što se vansudsko poravnanje može zaključiti u toku postupka (a ne samo pre njega), tako se i sudsko poravnanje može zaključiti *pre pokretanja* parničnog postupka, a ne samo posle njega.
- Iako se preventivno zaključenje sudskog poravnanja sprovodi po pravilima vanparničnog postupka, njegov cilj je identičan cilju svih pregovora – eliminisanje i sprečavanje parničenja.
- Pravne posledice poravnanja do kojeg se dođe u vanparničnom postupku identične su pravnim posledicama svakog sudskog poravnanja, pa i onog zaključenog u parničnom postupku.

Vansudsko poravnanje

- *Vansudsko poravnanje* je dvostrano obavezan ugovor materijalnog prava koji se zaključuje posle direktnih pregovora strana.
- Njime strane, u nameri da reše već nastali spor, na nov način uređuju buduća uzajamna prava i obaveze, uzajamno popuštaju, čime spor prevazilaze.
- Popuštanje se može sastojati u
  - 1. priznanju nekog tuđeg zahteva,
  - 2. odricanju od sopstvenog zahteva,
  - 3. preuzimanju nove obaveze,
  - 4. pristajanju na delimično izvršenje i sl.
- Zakon o obligacionim odnosima ne predviđa nikakvu posebnu formu za punovažno zaključenje ovog ugovora, iz čega proizlazi da forma ugovora o poravnanju sledi formu posla koji se poravnanjem uređuje.

- Za razliku od drugih ugovora koji čine izvore prava i obaveza, ugovor o vansudskom poravnanju konstitutivno modifikuje postojeća prava i obaveze u cilju rešavanja spora koji je iz njih već nastao.
- Kao način rešavanja sukoba, ovakav ugovor ima svoje prednosti, ali i nedostatke.
- Modifikacija postojećih odnosa preduzima se radi sprečavanja parničenja. Tako je posledica poravnanja rešavanje spora sporazumnim putem, i to bez učešća državnog suda, jeftinije, brže i prikladnije, po mišljenju samih ugovarača. Ovo se može smatrati prednošću.

- S druge strane, ugovor o vansudskom poravnanju, kojim se postojeći konflikt okončava, *ima zaštitu samo u parničnom, ne i u izvršnom, postupku*: ukoliko se neki od ugovornika ne ponaša saobrazno njegovim odredbama, drugi može potražiti samo sudsku parničnu zaštitu, što čini najveći nedostatak ovakvog poravnanja kao načina okončanja konflikta.
- Njegovo postojanje, naime, može i benevolentni kritičar, okvalifikovati kao jeftinu „kupovinu vremena“ jednog od ugovarača, onoga koji svesno i zlonamerno pristupa pregovorima samo da bi odložio konačnu odluku, razrešenje spora.
- Zaključujući ugovor o poravnanju on unapred zna da ni njega neće ispuniti, a svestan činjenice da sam ugovor nije izvršna isprava, samo kupuje vreme.

Sudsko (procesno) poravnanje

- Ova mana vansudskog poravnanja otklanja se *sudskim (procesnim) poravnanjem*.
- Naime, ukoliko se osobe u konfliktu dogovore kako da prevaziđu spor, one taj dogovor mogu saopštiti na zapisnik pred sudom, u parnici na ročištu ali i izvan njega, pred predsjednikom veća.
- Zaključenjem tzv. sudskog poravnanja stvara se situacija ekvivalentna postojanju pravosnažne presude koja ima pravno dejstvo izvršne isprave: ona se može izvršiti u izvršnom postupku uz asistenciju države, uz primenu njene sile.
- S aspekta vremena zaključenja, njegov cilj može biti da se
  - 1. sporazumno razreši konflikt i prekine postojeća sudska procedura, ili da se
  - 2. izbegne pokretanje sudskog postupka.
- Ovo drugo, *preventivno, vanparnično* poravnanje, kojim se prevenira sudenje, retko se koristi u praksi, iako može biti korisno i efikasno sredstvo rešavanja sukoba.

- *Materijalnopravna dejstva* sudskog poravnanja su identična dejstvima vansudskog poravnanja i sastoje se u rešavanju postojećih spornih odnosa njihovom modifikacijom uz uzajamno popuštanje ugovarača.
- Poravnanjem mogu biti zasnovani i novi odnosi između strana u sukobu, ali i stranaka i trećih lica.
- Međutim, za razliku od vansudskog, s aspekta razrešenja spora, sudsko poravnanje ima dragocena *procesna dejstva* koja se najkraće svode na :
  - *Okončanje sudskog postupka, parnice* – ukoliko ,su se stranke poravnale o celom tužbenom zahtevu. U suprotnom, ukoliko je poravnanjem obuhvaćen samo deo tužbenog zahteva, parnica nastavlja da teče i okončava se presudom koja se odnosi na deo tužbenog zahteva koji nije obuhvaćen poravnanjem.
  - *Predstavlja apsolutnu smetnju za vodenje novog postupka između istih stranaka povodom istog predmeta (rei iudicata) dejstvo pravosnažnosti*). Sudsko poravnanje je, dakle, konačni vid rešenja spora između fizičkih i pravnih lica.
  - *Kreiranje izvršne isprave (dejstvo izvršnosti)*. Sudsko poravnanje je izvršni naslov jer ima snagu pravosnažne sudske odluke.

- Sud u zaključenju poravnanja ima aktivnu ulogu koja se sastoji u mogućnosti preduzimanja određenih radnji:
  1. Sud pomaže strankama da dođu do poravnanja, ukazujući im na mogućnost zaključenja sporazuma, ali ne insistirajući na tome.
  2. Sud sastavlja zapisnik o poravnanju, tj. unosi sporazum stranaka o poravnanju u zapisnik.
  3. Sud, konačno, ocenjuje da li je sporazum u saglasnosti s prinudnim (imperativnim) propisima i moralnim standardima države.